

Ο τίτλος του παρόντος αφιερώματος υπενθυμίζει κάτι γνωστό: Ότι τα κείμενα της ελληνικής αρχαιότητας έχουν συχνά χρησιμοποιηθεί ως αναγνώσματα για παιδιά, είτε σχολικά είτε εξωσχολικά. Ο Όμηρος και ο Ησίοδος στο πρωτότυπο ήταν η βάση της παιδείας, κυρίως από τα κλασικά χρόνια μέχρι και τα βυζαντινά, ενώ οι παιδαγωγικές χρήσεις κι εφαρμογές των δύο αυτών επών συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Κάθε συνανάντηση δασκάλων - μαθητών, κάθε διασκευή, κάθε μετάφραση φέρνει φυσικά τη σφραγίδα του καιρού και της γενιάς της.

Και στα νεότερα χρόνια το τοπίο του αναγνώσματος για παιδιά εμπλουτίστηκε με τους πλούσιους καρπούς από το γενναϊόδωρο δέντρο της ελληνικής αρχαιότητας. Διασκευές, μεταγραφές και εικονογραφήσεις αντλούν έμπνευση από τα κλασικά κείμενα, από τους μύθους και τις σχετικές απεικονίσεις της αρχαιότητας. Οι μύθοι παραμένουν πάντα αναγνωρίσιμοι, ωστόσο οι διασκευές πάντα προβάλλουν την εποχή τους: Έτσι στα σημερινά παιδικά βιβλία οι πρώτοι αξιοποιούνται για να διατυπωθούν σύγχρονοι προβληματισμοί και στοιχεία της επικαιρότητας.

Ο τίτλος αυτού του αφιερώματος (το ανάγνωσμα για παιδιά και η ελληνική αρχαιότητα) υποδηλώνει μια πολύ μεγάλη ερευνητική περιοχή, ενώ φυσικά το ίδιο ελάχιστο μέρος της φιλοδοξεί να καλύψει. Θυμίζει ταυτόχρονα την απίστευτη ευρύτητα της έννοιας «παιδικό ανάγνωσμα» και τη διαχρονική διάσταση που αυτή περιέχει, μια και επιχειρεί να φωτίσει τα όρια της προς το παρελθόν.

Ταυτόχρονα προκύπτει έμμεσα ένα θέμα μεθοδολογίας: Οι εργασίες που ακολουθούν αποκαλύπτουν πως η έρευνα του αντικειμένου που ονομάζουμε παιδική λογοτεχνία μπορεί και οφείλει να είναι υβριδική και πολυδιάστατη, αφού καλείται να αφομοιώσει στοιχεία από τη μελέτη της λογοτεχνίας διαφορετικών εποχών, εδώ της κλασικής φιλολογίας, αλλά και από τη σύγχρονη θεωρία λογοτεχνίας, την παιδαγωγική και την ιστορία της, ακόμα και την παπυρολογία ή την παλαιογραφία ακόμα και την ανθρωπολογία (Φαντάζομαι πως τα αφιερώματα που θα ακολουθήσουν θα επαληθεύσουν μιαν αντίστοιχη θέση). Σ' ένα τέτοιο ευρύτατης αφετηρίας ερευνητικό πλαίσιο κινούνται οι διαφορετικής φυσιογνωμίας εργασίες αυτού του τεύχους. Ας τις δούμε σύντομα μια – μια:

Ο Ιωάννης Πετρόπουλος ασχολείται με τη μελέτη το πρώτου αίνου, του πρώτου παραμυθιού στην ιστορία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας που κρύβει ένα «μυστικό» διδακτικό νόημα. Είναι γνωστή η ιστορία για το γεράκι και το αηδόνι που συναντούμε στο ησιόδειο κείμενο Έργα και Ημέραι. Ο συγγραφέας την ερμηνεύει εξάιροντας την ποιητική και συμβολική αξία του αίνου και ταυτόχρονα τις παιδαγωγικές του χρήσεις, συνδέοντας το κείμενο αυτό με την ιστορία της εκπαίδευσης.

Με τον Ησίοδο επίσης και ειδικότερα με τη Θεογονία ασχολείται ο Γιάννης Παπαδόπουλος. Διατυπώνει μια πρόταση για την ανάγνωση της κοσμογονίας σε σύγκριση με την τραγωδία, αλλά και το λαϊκό παραμύθι, προβάλλοντας την έννοια της αντιστροφής.

Η Ελπινίκη Νικολουδάκη εξετάζει το θέμα των ολυμπιακών αγώνων της αρχαιότητας και την αξιοποίησή του στη δημιουργία παιδικών αναγνωσμάτων. Επικεντρώνει την έρευνά της στο σχετικό σύγχρονο βιβλίο του Φ. Μανδηλαρά που το μελετά αξιοποιώντας αφηγηματικά σχήματα από τον Greimas.

Η Αλεξάνδρα Στεφανίδου παρουσιάζει εικονογραφημένα βυζαντινά χειρόγραφα, που μάλλον ήταν προορισμένα να αξιοποιηθούν στην παιδαγωγική πράξη και μελετά τις επιδράσεις από την αρχαία μυθολογία όπως αποκαλύπτονται στις εικονογραφήσεις τους.

Η Ελένη Καλκάνη παρακολουθεί τις σύγχρονες διασκευές του Αριστοφάνη που απευθύνονται σε παιδιά. Τις αξιολογεί φροντίζοντας να τις τοποθετήσει στο χωροχρονικό τους πλαίσιο και τις συγκρίνει με τις νεοελληνικές μεταφράσεις από τις οποίες εν πολλοίς εκπορεύονται, αλλά και με τις αριστοφανικές παραστάσεις (για ενήλικες) από τις οποίες επίσης επηρεάζονται.

Η Ευαγγελία Μουλά μελετά τους μύθους όπου πρωταγωνίστριες είναι η Άλκηστις και η Μήδεια, δύο

γυναικεία πρόσωπα που παρουσιάζονται ως διαμετρικά αντίθετα. Εξετάζει τις παιδαγωγικές χρήσεις τους, που άλλοτε είναι παραδοσιακές και άλλοτε ιδιαίτερα νεωτερικές έως και ανατρεπτικές.

Η Ιωάννα Καλιακάτσου επικεντρώνει τη μελέτη της στο πρόσωπο του Αχιλλέα, όπως παρουσιάζεται στις διαφορετικές γνωστές και λιγότερο γνωστές μεταγραφές της Ιλιάδας του 19ου και του 20ου αιώνα που απευθύνονται σε παιδιά. Είναι χαρακτηριστικό ότι η μεταγενέστερη παιδαγωγική παρέμβαση πλάθει έναν ήρωα αρκετά διαφορετικό από τον ομηρικό, γι' αυτό και οι αλλαγές προβάλλονται και σχολιάζονται.

Τέλος η υπογράφουσα επιχειρεί να δείξει τις αναλογίες του αρχαίου μύθου με το κλασικό παιδικό βιβλίο, ή με την «κλασική ιστορία» για παιδιά, καταλήγοντας πως αυτή συγκροτεί έναν από τους άξονες του σύγχρονου πολιτισμού, μαζί με τον ελληνορωμαϊκό και τον ιουδαϊκό-χριστιανικό μύθο. Επιχειρεί ακόμα να προβάλλει τις σχέσεις αμοιβαιότητας ανάμεσα στο μύθο και το παιδικό βιβλίο. Ο πρώτος τροφοδοτεί το δεύτερο, αλλά η ανάγνωση των κειμένων της αρχαιότητας, ακόμα και η επιστημονική, έχει γίνει με όρους από τα κλασικά παιδικά αναγνώσματα.

Αλεξάνδρα Ζερβού